

Анжела Шумілова,

молодший науковий співробітник,
 ORCID: 0000-0003-4731-2346,
 Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
 просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна
 e-mail: AngelaShumil@gmail.com

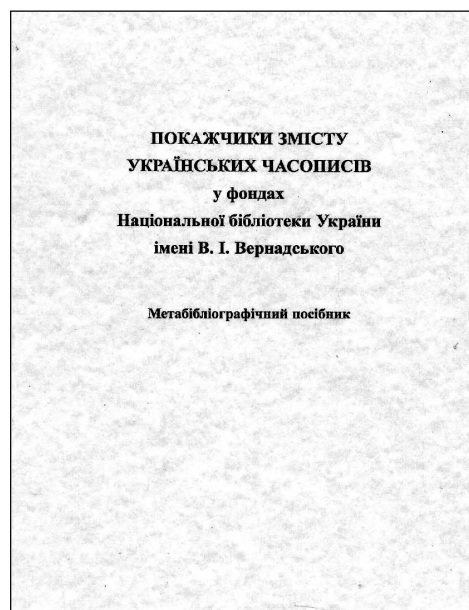
Олександр Дуднік,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
 ORCID: 0000-0001-5206-1129,
 Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
 просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна
 e-mail: dudn70@ukr.net

Метабібліографічний посібник «Показчики змісту українських часописів у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»

Рец. на кн.: «Показчики змісту українських часописів у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»: метабібліогр. посіб. / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського; уклад.: Т. В. Добко, В. А. Шкаріна, В. Ю. Радченко; за участю А. М. Колесніченко; вступ. ст. Т. В. Добко, В. А. Шкаріної; наук. ред. Т. В. Добко. Київ, 2019. 211 с.

Інформаційна епоха в історії людства вимагає створення баз даних різноманітної інформації, а потреби суспільного розвитку – нових періодичних і неперіодичних видань для вільного слова, полемічного пошуку оптимальних шляхів розв’язання суспільно-політичних і економічних проблем тощо. Розвиток інформаційних ресурсів, інфраструктури інформаційного простору відкриває небувалі можливості для застосування технічних засобів передавання знань, формує широку перспективу для взаємозбагачувального розвитку людства і кожної людини. Однією з характерних ознак інформаційного суспільства є масове впровадження новітніх засобів опрацювання періодичних і продовжуваних видань з різних галузей знань з метою акумуляції, збереження наукових здобутків людства за певний проміжок часу, а в подальшому – поширення та полегшення пошуку інформації, яка в них міститься. Одним із засобів аналітико-синтетичного опрацювання масивів бібліографічних посібників є створення видань бібліографії другого ступеня – бібліографії бібліографій, що отримала назву метабібліографії. Крім того, робота у цьому напрямі дає змогу збагатити національний бібліографічний репертуар, сприяє реалізації державної програми «Документальна пам’ять України».

В Україні створення спеціалізованих метабібліографічних видань було започатковане у 20-ті роки ХХ ст. М. І. Ясинським у Всенародній бібліотеці України (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського), який у 1926–1928 рр. підготував і видавав кілька щорічників «Бібліографічна робота [Бібліографія] на Радянській Україні в ... році». У наш час багато

бібліотек різних видів і форм власності (наукових установ, вищих навчальних закладів тощо) створюють ретроспективні та поточні бібліографічні посібники першого ступеня. Інформація про них нині подається в сучасному щорічному довідковому виданні універсального типу другого ступеня – «Метабібліографія України», яке укладається і видається Національною бібліотекою імені Ярослава Мудрого. Крім універсальних і галузевих, існують ще й персональні метабібліографічні видання, наприклад, «Українські персональні бібліографічні покажчики (1856–2013)» (Київ, 2015).

Одним з особливих (рідкісних) жанрів бібліографічних посібників другого ступеня є покажчики змісту періодичних і продовжуваних видань. В Україні єдиним ґрунтовним виданням такого жанру тривалий час залишався метабібліографічний покажчик «Джерела українознавства. Вип. 2. Бібліографія бібліографічних посібників українських періодичних видань» (Київ, 1998). Тому поява метабібліографічного ретроспективного посібника «Покажчики змісту українських часописів у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», безумовно, є важливою подією в бібліографічній галузі.

Покажчик, що рецензується – результат тривалої роботи авторів-укладачів – наукових співробітників відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) Т. В. Добко, В. А. Шкаріної, В. Ю. Радченко, за участю А. М. Колесніченко у рамках наукової теми Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Концептуальні та методичні засади у формуванні національної книжкової колекції «Україніка» (керівник – доктор історичних наук В. Ю. Омельчук) за розділом «Бібліографічні посібники періодичних видань у фондах відділу науково-бібліографічної інформації НБУВ» (керівник – зав. відділу, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник Т. В. Добко).

Актуальність праці зумовлена, насамперед, зростанням кількості бібліографічних покажчиків української періодики, що з'явилися, зокрема, й за роки незалежності України. Цьому сприяли надходження в Україну маловідомих часописів української еміграції та діаспори, вільний доступ до заборонених у СРСР журналів періоду проведення політики «українізації», а також поява бібліографічних посібників як нових періодичних видань, так і тих, котрі давно не видаються. Вихід у світ посібника «Покажчики змісту українських часописів ...» сприя-

тиме, хоча й частково, розв'язанню проблеми нестачі покажчиків змісту українських періодичних видань XIX – початку XX ст. та самих часописів у сучасних бібліотеках України, відчутно послабить інформаційний голод щодо значної, але маловідомої, частини українських бібліографічних видань, які друкувалися за межами українських територій та в Україні у 1844–2018 рр., а також надасть більше інформації про них.

Розібратися у побудові посібника, зрозуміти й усвідомити його місце серед інших метабібліографічних праць сучасності допомагають вступна стаття Т. В. Добко, В. А. Шкаріної «Проблематика та джерельна база дослідження покажчиків змісту українських періодичних видань» та передмова від укладачів. У статті, зокрема, простежено розвиток системи національних бібліографічних покажчиків періодичних видань, проведено їхній бібліометричний аналіз, подано інформацію про друковані та електронні метабібліографічні ресурси.

Систематизація матеріалу видання ґрунтується на галузевому принципі, а послідовність подання галузевих розділів відповідає таблицям бібліотечної класифікації «Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського». На початок кожного з 20 галузевих розділів винесено покажчики, які відображають зміст певної групи періодичних видань, а далі – описи покажчиків, в яких представлено зміст окремих часописів за алфавітом їхніх назв.

Як засвідчує назва посібника, він був укладений на основі бібліографічних видань з фондів НБУВ, які включають переважно друковані покажчики змісту українських серіальних видань, деякі внутрішньожурнальні ретроспективні покажчики змісту часописів, подекуди завершені варіанти бібліографічних праць на правах рукопису. Проте, до видання ввійшла й низка електронних покажчиків з інтернет-сайтів інших бібліотек, архівів України. Тому можна стверджувати, що назва рецензованого видання не в повній мірі відображає його зміст. Вочевидь укладачі, зважаючи на постійно зростаючі обсяги бібліографічних електронних ресурсів, вирішили їх додати, що є цілком логічним.

В анотаціях до бібліографічних записів подано інформацію про обсяги (кількість записів), тематику, хронологічні межі кожного бібліографічного видання, різноманітну уточнюючу інформацію тощо. Крім того, що важливо, розкрито також зміст описаних покажчиків. Така ретельність у вивченні джерел засвідчує, що під час підготовки видання укладачі провели велику роботу – детальне опрацювання кож-

ної бібліографічної праці й, водночас, узагальнення великого за обсягом фактичного матеріалу.

Позитивним є й те, що виокремлено два такі розділи, як «Показчики до періодичних видань багатогалузевої тематики» та «Метабібліографічні посібники». Ці структурні елементи засвідчують, що перевагою рецензованого метабібліографічного посібника є широке представлення періодичних і продовжуваних видань багатогалузевої тематики.

Вражає загальна кількість дослідженого матеріалу – 334 бібліографічні посібники змісту та тривалий історичний період – майже 150 років (1870–2019 рр.), упродовж якого вони виходили у світ.

Значно полегшує роботу з виданням наявність довідково-пошукового апарату (іменний показчик і показчик назв часописів). В іменному показчику подаються (за абеткою) не лише усі прізвища авторів, а й наявні у них криптоніми та псевдоніми.

Ще однією особливістю метабібліографічного посібника є те, що він відображає різноманітні методичні підходи українських бібліографів до підготовки бібліографічних посібників змісту першого ступеня як в Україні, так і за її межами упродовж півторастолітнього періоду, а фактично за всю історію вітчизняної бібліографії. Отже, є всі підстави констатувати, що укладений посібник дійсно є своєрідним літописом української періодики і бібліографії показчиків змісту і загалом вагомим внеском у розвиток українського бібліографознавства.

Заслуговує на увагу бібліографічна культура видання. Усі посилання, бібліографічні описи, внутрішньотекстове та присторінкове бібліографічне оформлення підготовлено на основі

відповідних нормативних документів, зокрема чинних стандартів. Дуже важливо для користувачів, що посібник містить також шифри зберігання періодичних видань, наявних у НБУВ. Подано електронні аналоги друкованих видань та окремі електронні ресурси.

Водночас видання не позбавлене окремих незначних недоліків. Це стосується розподілу літератури у розділах «Суспільні науки в цілому. Історія» та «Політика. Професійні спілки». Вони містять подібні за змістом і характером показчики змісту періодичних видань. У першому з них це показчики змісту часописів «Вісті братства кол. Вояків 1 УД УНА» (Торонто, 1990) та «Вісті комбатанта» (Торонто, 1987), у другому – показчики змісту «Бюлетеня Союзу Бувших Українських Вояків у Канаді (за 1959–1964 рр.)» (Торонто, 1964), «Визвольний шлях, 1948–1998» (Київ, 1999) та Літописи УПА (Торонто, 2001). На нашу думку, всі ці показчики мали б увійти до одного розділу.

Отже, виокремлені особливості посібника дають підстави відносити його до науково-дослідної літератури. Він відображає як підсумки майже 150-річної роботи з підготовки й видання бібліографічних праць, так і професійні здобутки бібліографів НБУВ щодо укладання бібліографічних посібників другого ступеня.

Загалом, метабібліографічний показчик має високий бібліографічний рівень укладання, багатий зміст, представлений у доступній для сприйняття формі. Він зручний у користуванні і, безумовно, допомагає фахівцям різних галузей знань в їхній пошуковій роботі.